

PROSTOR

18 [2010] 2 [40]

ZNANSTVENI ČASOPIS ZA ARHITEKTURU I URBANIZAM
A SCHOLARLY JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

POSEBNI OTISAK / SEPARAT | OFFPRINT

ZNANSTVENI PRILOZI | SCIENTIFIC PAPERS

336-347 **SANJA MATIJEVIĆ BARČOT** STAMBENO-POSLOVNA ZGRADA
U SPLITU ARHITEKTA IVE RADIĆA
IZ 1962. GODINE

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK
UDK 728.1.011:725.22 (497.5 SPLIT) RADIĆ, Ivo "1961/1962"

A RESIDENTIAL AND COMMERCIAL BUILDING
IN SPLIT DESIGNED BY ARCHITECT IVO RADIĆ
IN 1962

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER
UDC 728.1.011:725.22 (497.5 SPLIT) RADIĆ, Ivo "1961/1962"

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, ARHITEKTONSKI FAKULTET
UNIVERSITY OF ZAGREB, FACULTY OF ARCHITECTURE

ISSN 1330-0652
CODEN PORREV
UDK | UDC 71/72
18 [2010] 2 [40]
267-516
7-12 [2010]

Sl. 1. STAMBENO-POSLOVNA ZGRADA, ULICA DOMOVINSKOG RATA 62, SPLIT, POGLED SA SJEVEROZAPADA, FOTOGRAFIJA IZVORNOG STANJA SNIMLJENA 1965. GODINE
FIG. 1 RESIDENTIAL AND COMMERCIAL BUILDING, 62 DOMOVINSKOG RATA STREET, SPLIT, NORTH-WEST VIEW, ORIGINAL STATE, PHOTOGRAPH FROM 1965

SANJA MATIJEVIĆ BARČOT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
GRAĐEVINSKO-ARHITEKTONSKI FAKULTET
HR – 21000 SPLIT, ULICA MATICE HRVATSKE 15

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK

UDK 728.1.011:725.22 (497.5 SPLIT) RADIC, IVO "1961/1962"

TEHNIČKE ZNANOSTI / ARHITEKTURA I URBANIZAM

2.01.04 – POVIJEST I TEORIJA ARHITEKTURE

I ZAŠTITA GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVACEN: 13. 4. 2010. / 6. 12. 2010.

UNIVERSITY OF SPLIT
FACULTY OF CIVIL ENGINEERING AND ARCHITECTURE
HR – 21000 SPLIT, 15 MATICE HRVATSKE STREET

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

UDC 728.1.011:725.22 (497.5 SPLIT) RADIC, IVO "1961/1962"

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

2.01.04 – HISTORY AND THEORY OF ARCHITECTURE

AND PRESERVATION OF THE BUILT HERITAGE

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 13. 4. 2010. / 6. 12. 2010.

STAMBENO-POSLOVNA ZGRADA U SPLITU ARHITEKTA IVE RADIĆA IZ 1962. GODINE

A RESIDENTIAL AND COMMERCIAL BUILDING IN SPLIT DESIGNED BY ARCHITECT IVO RADIĆ IN 1962

RADIĆ, IVO
SPLIT
STAMBENA ARHITEKTURA
ULICA DOMOVINSKOG RATA

RADIĆ, IVO
SPLIT
RESIDENTIAL ARCHITECTURE
DOMOVINSKOG RATA STREET

Članak analizira stambeno-poslovnu zgradu u Ulici Domovinskog rata 62 u Splitu arhitekta Ive Radića kroz oblikovanje, prostornu koncepciju i odnos prema okolišu. Ispitivanjem vremenskog i prostornog konteksta u kojem nastaje ova kuća te njenim položajem unutar arhitektonskog opusa autora, kao i sučeljavanjem s tipološki bliskim istovremenim europskim modelom, otkrivaju se: prisutnost stvaralačke metode, začetak arhitektonskih tema koje je Radić razvijao u svojim kasnijim projektima i mogući uzori.

The paper presents Ivo Radić's residential and commercial building in 62 Domovinskog rata Street in Split through an analysis based on formal aspects, spatial concept and relationship between the building and landscape. Temporal and spatial contexts of the building, its position within the architect's European oeuvre and comparison with typologically similar and concurrent European models reveal the existence of a creative method, origins of architectural themes Radić developed in his later designs and possible sources of his inspiration.

UVOD¹

INTRODUCTION

Na početku sezdesetih godina splitsku stvarnost obilježava intenzivna stambena izgradnja. Pred projektante postavljen izazov – graditi puno, brzo i jeftino – iznjedrio je ideju koncentričnih gradilišta i tipskih stambenih zgrada.² Tih su godina naselje po naselje, između postojećih prometnica, nicali obrisi Splita 2. Gradilišta su povjeravana jednom građevinskom poduzeću po sustavu ključ u ruke. Sastavljena uglavnom od stambenih sadržaja s pratećim funkcijama poput škole i trgovine, ova su naselja za sve ostale javne sadržaje gravitirala prema središtu grada.

Naselje uz Ulicu Domovinskog rata³ proizvod je istog vremena i istih ideja. Njegove specifičnosti proizišle su iz činjenica da se radilo o ulazu u grad (tada glavnom i jedinom iz smjera Solina) i da je ovdje bila zatečena nedovršena blokovska matrica i zgrade iz prve polovice 20. stoljeća koje je vrijedilo sačuvati. Osim stambenih zgrada, zapadno od Ulice Domovinskog rata postojali su industrijski pogoni poduzeća „Jugoplastika“, „Svjetlost“ i „Slobodna Dalmacija“.

Na osnovi Direktivnog plana iz 1951. godine arhitekt Berislav Kalogjera, zaposlen tada u Urbanističkom birou Split, napravio je urbanističko rješenje za ovo naselje (Sl. 2.). Okomito na Ulicu Domovinskog rata Kalogjera je postavio četiri dvanaesterokatna nebodera, oko kojih meandriraju nize stambene građevine vjesto interpolirane među zatečenu izgradnju.⁴

Posljedica je toga čitav niz zanimljivih slobodnih ‘prostora između’. Kalogjera je, odbijajući završiti predviđenu krutu blokovsku matricu, svojim pristupom zapravo stvorio prijelazni oblik od blokovske matrice prema CIAM-ovskom urbanizmu slobodnostojecih građevina u zelenilu. U skladu s karakteristikama naselja, zgrade koje stvaraju pročelje prema Ulici Domovinskog rata, imaju poslovna prizemlja, a stambene katove. U unutrašnjosti naselja, prema Tršćanskoj ulici namjena je isključivo stambena, a novo urbanističko rješenje prihvaća i primjenjuje zatečenu tipologiju trokatnica s predvrtovima.

Arhitektonsko rješenje svih zgrada povjereno je mladom arhitektu Ivi Radiću koji je samo nekoliko godina prije toga diplomirao na Tehničkom fakultetu u Zagrebu.⁵ Ovo je prvi Radićev zahtjevniji projektantski zadatak i vrlo je značajan za analizu njegova stvaralaštva jer nam daje uvid u začetak nekih arhitektonskih tema koje je poslije razvijao kroz cjelokupan svoj stvaralački prosede.⁶

Radićev projektantski zadatak može se razložiti na dvije teme – projektiranje stambenih nebodera i projektiranje nižih stambeno-poslovnih građevina koji se nastavljaju na postojećoj izgradnji. Za ovaj članak značajna nam je ova druga, s obzirom na to da je objekt našeg interesa, stambeno-poslovna zgrada na broju 62, upravo dio te priče.⁷

POSTAVLJANJE PRAVILA: TIPSKE ZGRADE

ESTABLISHMENT OF RULES:
STANDARDIZED BUILDINGS

Povjerenom zadatku Radić pristupa gotovo školski. Nove građevine pomnjivo uklapa među

¹ Članak je nastao tijekom doktorskog znanstvenog studija „Arhitektura“ na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, kao rezultat rada na kolegiju „Arhitektonska misao, suvremena hrvatska arhitektura i europski kontekst“ voditelja izv.prof. dr.sc. Andreja Uchytla, uz konzultacije s doc. dr.sc. Karin Serman.

² TUŠEK, 1996: 80-87

³ Nekoc je nosila naziv Ulica žrtava fašizma, a još prije toga Solinska cesta (ovaj je naziv najviše ostao ukorijenjen u svijesti stanovnika Splita pa se i danas često koristi u svakodnevnom govoru).

⁴ KALOGJERA, 1966: 95

⁵ U literaturi se uz Ivu Radića kao autor navodi i Berislav Frančević, ali, uvidom u izvorne paus matrice pokazalo se da je Radić zapravo autor svih zgrada koje se nalaze između ulica Domovinskog rata i Tršćanske, dok se jedina stambena zgrada koju je projektirao Frančević nalazi ‘preko puta’, odnosno na zapadnoj strani Ulice Domovinskog rata na adresi Ulica Domovinskog rata 33/35/37/39/41, a na urbanističkom planu (Sl. 2.) naznačena je kao E-294. [DAS-URBS]

⁶ Arhitekt Ivo Radić (Split, 1930. – Split, 2006.) diplomirao je na Arhitektonskom odjelu Tehničkog fakulteta u Zagrebu 1956. godine. Laureat je nagrada za životno djelo „Viktor Kovacic“ (1988.) i „Vladimir Nazor“ (1994.). Cijeli svoj radni vijek proveo je u Urbanističkom zavodu Dalmacije. Njegove stambene građevine pripadaju među najvrjednije primjere splitske stambene arhitekture 20. stoljeća. Najznačajnije realizacije: 1961.-1965. arhitektonsko rješenje

postojeće. Kao mladi arhitekt služi se iskustvom svojih starijih kolega iz istog ureda – Lovre Perkovića i Josipa Vojnovića, koji su na natječaju za tipске stambene višekatnice 1957. godine predložili široko prihvaćene i realizirane tipove URBS 1, 4 i 5.⁸ Masovna gradnja tipskih objekata već je dvadesetih godina prošlog stoljeća poznata kao metoda koja značajno pojeftinjuje proces, odnosno čini kuće dostupnima gotovo svima. Stvarati kuće metodom stvaranja automobila – Le Corbusierova je maksima iz toga doba. A u hrvatskom je kontekstu masovna tipska izgradnja ujedno bila odraz i materijalizacija paradigmi aktualnoga društvenog uređenja. O tome je pisao Lovre Perković: „...Ma koliko nas privlačila i oduševljavala fascinirajuća snaga nespupane izražajnosti pojedinih modernih arhitektonskih ostvarenja, koja se radi svoje izuzetnosti odvajaju od ostale izgradnje i predstavljaju domet suvremenog oblikovnog izraza, ipak će nesumnjivo veći značaj pripasti skromnijoj ali masovnijoj arhitekturi... Pod pojmom arhitekture za masovnu proizvodnju ne mislimo na jednu osiromašenu arhitekturu, prilagođenu našim finansijskim mogućnostima u okviru sadašnjeg načina gradnje, jer bi to bila štura arhitektura, koja ne može da bude izraz napredne socijalističke sredine. Ta arhitektura mora biti izraz racionalnije oblikovne koncepcije, gdje su individualistička shvaćanja i slobodni tretmani podređeni racionalnim principima rada i zakonima visoko razvijene produktivnosti...”⁹

I doista, sukladno aktualnim uvjerenjima Radić u naselju uz Ulicu Domovinskog rata multiplicira tipsku zgradu¹⁰ i dosljedno provodi postulate Splita 2 – armiranobetonski nosači

stambenih zgrada u naselju između Ulice Domovinskog rata i Tršćanske ulice, prema urbanističkom rješenju Berislava Kalogjera, koje se sastoji od četiri nebodera (Ulica slobode 43, Tršćanska 35, Domovinskog rata 60, Tršćanska 53), stambene uglovnice (Domovinskog rata 62) te nekoliko nižih interpoliranih stambenih zgrada (Tršćanska 37, 41/43, 51, 63, Domovinskog rata 52/54, 58), Split; 1965.-1966. stambene vile na Mejama (Mihanovićeveva 5, 7, 9; Put meja 10), Split; 1965.-1968. stambeno-poslovna zgrada na zapadnoj obali (Obala kneza Branimira 2), Split; 1964.-1969. tri stambena nebodera u naselju Spinut (Kastelanska ulica 2, 6, 8), Split; 1972.-1974. stambena ulica S-3/2, Split 3 (Papandopolova ulica 1-28, 31), Split; 1987. zatvor Bilice, Dračevac (Dračevac 2c), Split; 1988.-1989. stambeno-poslovna zgrada na Ujevićevoj poljani (Poljana Tina Ujevića bb / Zrinsko-Frankopanska 2, 2a / Svacićeveva 1, 3), Split.

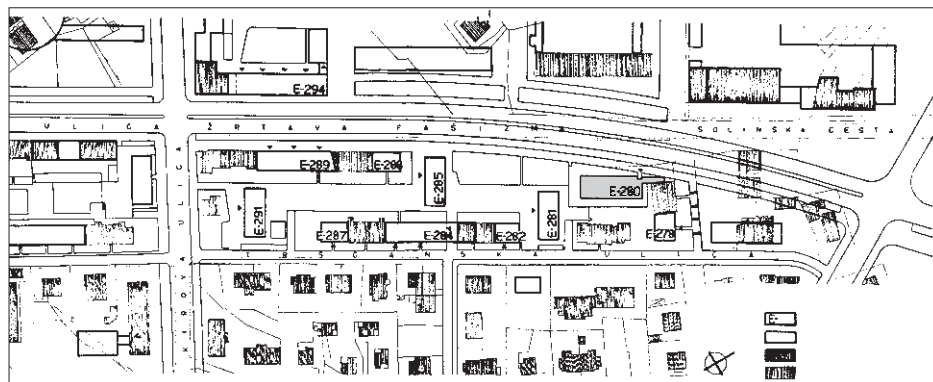
⁷ Tema projektiranja visokih stambenih objekata koje Radić započinje u ovom naselju, a nastavlja neboderima u Spinutu (Kastelanska 2, 6, 8) te objektima u Papandopolovoj ulici (Papandopolova 1-28, 31), kompleksna je i široka te izlazi iz željenog opsega ovog članka. Stoga će ova izuzetno zanimljiva tema biti predmet nekoga budućeg istraživanja.

⁸ Detaljnije: TUŠEK, 1996: 80-87

⁹ PERKOVIĆ, 1957: 43-45

¹⁰ Radi se o objektima: Tršćanska 37, 41/43, 51 i 63, te Domovinskog rata 52/54 i 58.

¹¹ GAMULIN, 1996: 12

vidljivi na pročelju, zbuka, ritam punog platna i trakastih otvora potenciran kolorom, organizacija po sustavu dva stana na stubištu, stanovi organizacijski gotovo identični Vojnovićevu tipu URBS 1 (Sl. 4.-6.). O važnosti tehničkih i operativnih mogućnosti kao primarnih i određujućih varijabli stvaralackog procesa govorio je sam Radić: „To je omogućilo i primjenu nove tehnologije gradnje tzv. katnom oplatom. Modularni preferencijalni rasponi omogućili su primjenu i ugradbu niza standardiziranih elemenata, a primijenjena je i nova tehnologija obrade vanjskih zidova što su bili onda, a i sada, osnovni parametri ekonomske stambene izgradnje.”¹¹

Ipak, on ovu metodu prilagođava posebnostima lokacije, odnosno činjenici da se radi o interpoliranim objektima – postuje vijenac, pa čak uzima i tipološke elemente postojećih zgrada, primjerice kosi krov i balkone. Naime, tipске građevine Splita 2, ako imaju vanjske prostore stana, to su u pravilu loggie, jedino se ovdje pojavljuju balkoni. Odabirom transparentne metalne ograde ili punog parapeta na balkonima Radić se čak referira na postojeću zgradu na koju se nastavlja. Nadalje, orijentaciju stana podređuje logici bloka pa tako dnevni dio stana orijentira prema ulici, a spavali dio prema unutrašnjosti naselja, za razliku od tipskih objekata ostalih naselja Splita 2, gdje je kod ove odluke u pravilu određujuća strana svijeta (zato što, uostalom,

SL. 2. URBANISTIČKI PLAN, AUTOR BERISLAV KALOGJERA, URBANISTIČKI BIRO DALMACIJE, SPLIT, 1959. STAMBENO-POSLOVNA ZGRADA U ULICI DOMOVINSKOG RATA 62 OZNAČENA JE KAO E-280.

FIG. 2 URBAN PLAN BY BERISLAV KALOGJERA, TOWN PLANNING BUREAU, SPLIT, THE RESIDENTIAL AND COMMERCIAL BUILDING IN 62 DOMOVINSKOG RATA STREET MARKED AS E-280

SL. 3. FOTOGRAFIJA NASELJA UZ ULICU DOMOVINSKOG RATA, POGLED IZ ZRAKA, SA SJEVEROISTOKA

FIG. 3 QUARTER ALONG DOMOVINSKOG RATA STREET, NORTH-EAST VIEW, AERIAL PHOTOGRAPH

SL. 4. TIPSKA ZGRADA, TRŠĆANSKA 37, POGLED S JUGA, U PRODUŽETKU SE VIDI ZATEČENA IZGRADNJA
FIG. 4 STANDARDIZED BUILDING, 37 TRŠĆANSKA STREET, SOUTH VIEW, EXISTING STRUCTURES SEEN IN THE BACKGROUND

SL. 5. KARAKTERISTIČAN TLOCRT STANA U TIPSKOJ ZGRADI, TRŠĆANSKA 37

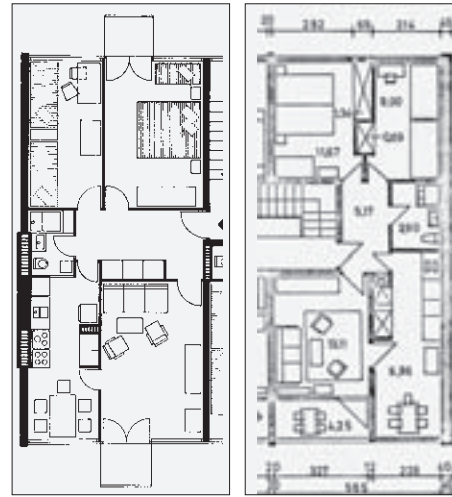
FIG. 5 TYPICAL APARTMENT FLOOR PLAN IN A STANDARDIZED BUILDING, 37 TRŠĆANSKA STREET

SL. 6. JOSIP VOJNOVIĆ: TIP STANA URBS 1, 1958.

FIG. 6 JOSIP VOJNOVIĆ: URBS 1-TYPE APARTMENT, 1958

SL. 7. FOTOGRAFIJA ZATEČENOG STANJA SNIMLJENA 1957. GODINE, NA KOJOJ JE, VJEROJATNO AUTOR, OLOVKOM SKICIRAO VOLUMEN BUDUĆE ZGRADE U ULICI DOMOVINSKOG RATA 62

FIG. 7 A 1957 PHOTOGRAPH OF THE BUILDING SITE, PENCIL SKETCHES OF THE FUTURE BUILDING IN 62 DOMOVINSKOG RATA STREET PROBABLY MADE BY THE ARCHITECT

CIAM-ovski urbanizam nije uopće podrazumijevao ulicu).

Međutim, kuća na broju 62 iznimka je od gotovo svih tako postavljenih pravila. Naime, za razliku od svih ostalih Radićevih zgrada u ovom naselju, ona nije tipska – ni u smislu oblikovanja, ni u smislu organizacije: jedina ima ravan krov, jedina ima loggie, jedina ima uvučeno prizemlje, jedina je organizirana po galerijskom principu.

S obzirom na to da ova kuća nastaje istovremeno, u istom prostornom kontekstu i od istog arhitekta kao i sve ostale u naselju, postavlja se pitanje zašto je to tako.¹²

ODMAK OD PRAVILA: KUĆA NA BROJU 62

EXCEPTION TO THE RULE: HOUSE NUMBER 62

Za početak odgovor svakako treba potražiti u posebnostima njenog položaja.¹³ Naime, zbog blagog zavoja koridora Ulice Domovinskog rata¹⁴ ova kuća, za razliku od ostalih nizih zgrada toga naselja, nije paralelna s

prometnicom te dobiva javni prostor ispred sebe i samim time veće značenje. Osim toga, ključan je njen odnos prema postojećoj zgradi na koju se 'kopča'. Zapravo, Radićeva je kuća tu da stvori pročelje prema prometnici, koja je k tome i glavni ulaz u grad (s obzirom na to da to nipošto nije mogao ostati zabatni zid postojeće zgrade) – da zatvori ugao ovoga 'razbijenog' bloka, da ispravi odmak zatečene zgrade od ortogonalnog rastera.

Imajući na umu da je rub parcele bio određen koridorom prometnice i da je Radić ovdje bio prostorno vrlo ograničen, a i to da je zatečena zgrada imala otvore na zapadnom pročelju (na koje se trebala nasloniti nova zgrada) – jasno je da je pred toga mladog arhitekta postavljen vrlo težak projektantski zadatak. No za Radića je to bila samo prigoda da pokaže svoj velik talent i stvaralački potencijal. Naime, arhitektonsko rješenje kuće na broju 62 proizišlo je izravno iz ove, reklo bi se, nezahvalne prostorne situacije, kao i, štoviše, njena kvaliteta.¹⁵

Nastavljajući tim tragom, poslužiti ćemo se člankom „Arhitektonska 'moderna' u Hrvatskoj” u kojem profesor Neven Šegvić iznosi svoja zapažanja o arhitektonskom djelu koje „pored svih utjecaja u prostornom koncipiranju” uvijek ima „samostalnu ishodišnu točku” direktno proizišlu baš iz jedinstvenosti pojedine situacije.¹⁶ On ovu karakteristiku smatra tradicijom naših krajeva. „Od prvih predromaničkih ostvarenja do Viktora Kovačića gradilo se u Hrvatskoj po logici zidarsko-arhitektonskog mišljenja, koje operira životnom stvarnošću: prostorom i njegovom zakonitošću, realnom ekonomikom i društvenom strukturom, utilitarnim i estetskim zahtjevima, zabacujući pritom sve 'stilske' kanone i uzorke kao ishodišne točke.”¹⁷

Šegvić argumentira ovu tezu navodeći niz primjera poput Sv. Križa ninskog koji ima nepravilne oblike tlocrta zbog starih temelja na kojima je podignut, zatim dubrovačke kate-

¹² Uvidom u izvorne paus matrice, 1961. godina navodi se kao godina projektiranja stambeno-poslovne zgrade u Ulici Domovinskog rata 62, a jednako su datirani i projekti svih ostalih zgrada u naselju kojih je autor Ivo Radić [DAS-URBS]. Investitor je bio Opcinski fond za stambenu izgradnju Split, tvrtka projektant URBS, a izvođač Lavčević. Za uglovnicu o kojoj je riječ u ovom članku navodi se kao godina izgradnje 1962., dok se, kao godine izgradnje cijelog naselja, navode godine 1963.-1965., po čemu se može zaključiti da je ova uglovnica realizirana na samom početku. [MUJAČIĆ, 1969: 82, 84]

¹³ Na urbanističkom planu (Sl. 2.) ova je zgrada označena kao E-28o.

¹⁴ Novo urbanističko rješenje predviđalo je manju izmjenu koridora prometnice pa je korekcija u vidu ovoga blagog zavoja nastala radi kvalitetnijega prometnog spoja na Dubrovačku ulicu. Ali upravo je zbog ove izmjene zabat, na koji se trebala nastaviti kuća po logici zatečene blokovske matrice, sada došao u prvi plan, tj. postao je pročelje prema prometnici.

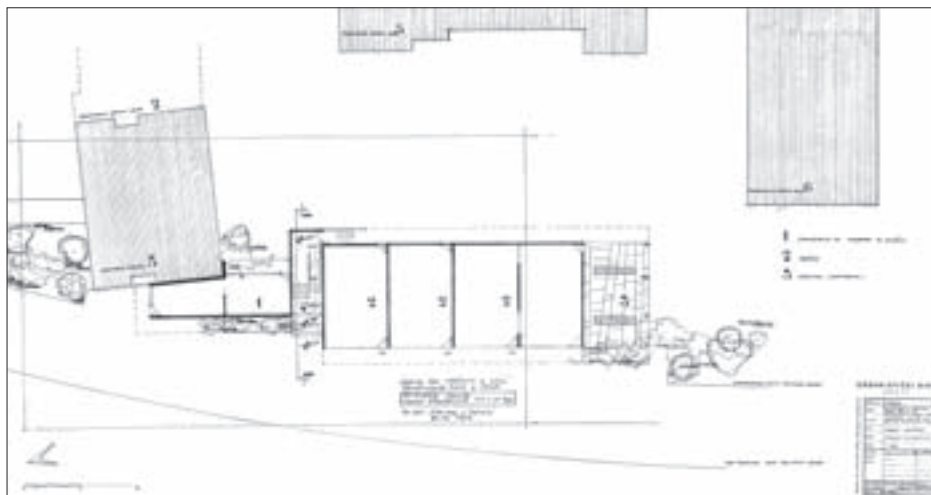
drule koja je tlocrtno fiksirana zbog oblika trga na koji je bila postavljena ili Sv. Barbare trogirске koja se zbilja uz gradske zidine.

Upravo na liniji ovakve stvaralačke metode našla bi se i kuća na broju 62.

A ako ćemo biti još precizniji u traženju analogije povijesnih primjera i Radićeva pristupa, referentan nam je primjer hvarske katedrale¹⁵ koje je graditelj, da bi oslobodio prolaz između katedrale i kuća, podigao trolisno pročelje samo pred srednjim brodom (Sl. 11.). Ili, doduše ne hrvatski, ali široko publicirani primjer Piazze Ducale u Vigevanu, gdje je autor, pod imperativom stvaranja pročelja trga, stvorio novo pročelje crkve koje ne proizlazi iz njene unutarnje organizacije (Sl. 12.), ali upravo u kvaliteti 'neočekivanog prostora između' leži izuzetnost. Na tragu ovih primjera i Radić se poslužio sličnom metodom stvaranja pročelja kao kulise, toga 'roweovskog čudesnog beskorisnog stabilizatora', ali ne doslovno.

Dakle, da bi ostvario taj imperativ stvaranja pročelja prema javnom prostoru, zahtjev koji proizlazi iz logike grada, a istovremeno se suprotstavlja, na neki način, očekivanoj logici građevine – Radić se upušta u složenu 'igru' skrivanja i otkrivanja. Upravo ovdje leži ta posebnost prostorne situacije i ishodišna točka stvaralaštva o kojoj piše Šegvić. Naime, skrivanje počinje postavljanjem 'prve kulise' – novoga zabatnog zida na staroj zgradi, s novim otvorima – novi drugi plan. Neočekivano, ovdje 'prostor između' postaje dodatna prostorija stana, na mjestu prije zamišljenog svjetlarnika. Zatim, prostorno ograničen, jer je parcela vrlo uska na dijelu ispred postojeće zgrade, Radić odmiče glavni korpus nove kuće, a onda lijepi plitki volumen na taj novo-postavljeni zabat.

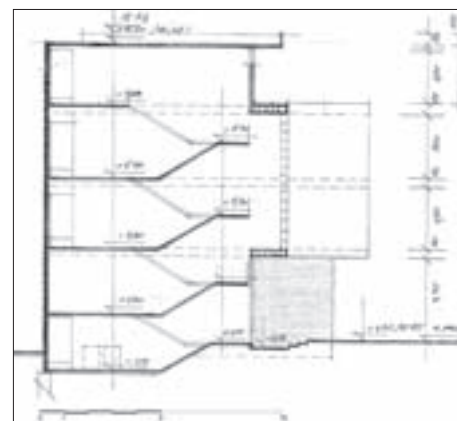
I ovdje prestaje skrivanje, a svakom daljnjom projektantskom odlukom počinje otkrivanje. Pa se tako novi zabat ne spaja precizno sa sjevernim pročeljem stare kuće, već izvorni

SL. 8. TLOCRT PRIZEMLJA, IDEJNI PROJEKT, 1961.
FIG. 8 GROUND-FLOOR PLAN, CONCEPTUAL DESIGN, 1961

ugao ostaje vidljiv, te kao kroz lagano odmaknut zastor uočavamo da je ovo novi element (Sl. 17.). Isto to čitamo kroz oblik i broj novih otvora na tome zidu. Dalje, plitkim volumenom nove kuće, opet – zabat stare kuće nije prekriven u potpunosti, ni po visini ni po širini, već onoliko koliko parcela i položaj postojećih otvora dopuštaju. Na tome dijelu nova kuća jest kulisa, ali 'prostor između' istovremeno je koristan prostor. Štoviše, zanimljivo je primijetiti da su – unatoč prostornim ograničenjima, a kao posljedica istih – upravo ovdje najbolji stanovi, što ćemo poslije pokazati analizom.

Otkrivanje se nastavlja rasčlambom volumena kuće na dva dijela, dvije teme – plitki volumen (kojim se lijepi na pročelje zatečene zgrade) i glavni korpus kuće, dok se otvoreno stubište doživljava kao cezura između ta dva dijela. Distinkcija je dodatno naglašena tretmanom pročelja, kontrastom stereotomija/tektonika, postignutim zanimljivom geometrijskom gestom. Naime, iz glavnog tijela kuće Radić 'izvlači' betonski okvir unutar kojeg razapinje tanke linije međukatne kon-

SL. 9. POPREČNI PRESJEK, IDEJNI PROJEKT, 1961.
FIG. 9 CROSS SECTION, CONCEPTUAL DESIGN, 1961

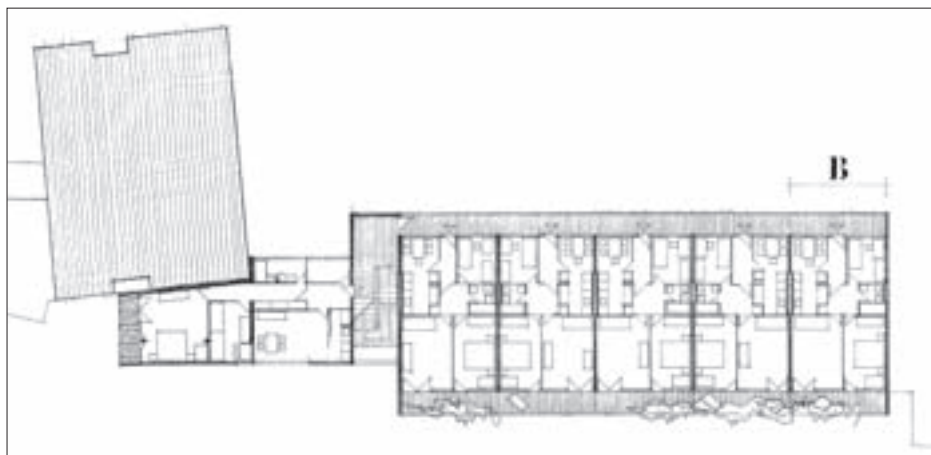
SL. 10. TLOCRT KARAKTERISTIČNOG KATA, IDEJNI PROJEKT, 1961.
FIG. 10 PLAN OF A TYPICAL FLOOR, CONCEPTUAL DESIGN, 1961

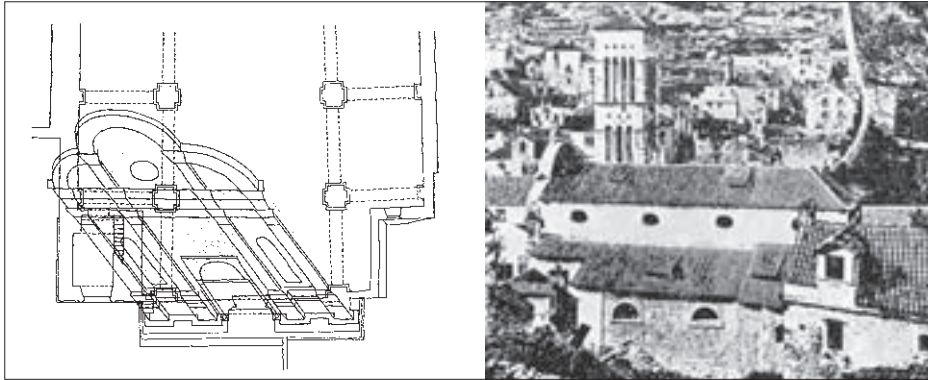
¹⁵ Važno je napomenuti da je ovaj imperativ stvaranja pročelja prema prometnici prepoznao već Berislav Kalogjera, što je i vidljivo iz urbanističkog rješenja iz 1959. godine (Sl. 2.), gdje su definirane urbanističke postavke koje je Radić slijedio u svome arhitektonskom rješenju.

¹⁶ ŠEGVIĆ, 1952: 66

¹⁷ ŠEGVIĆ, 1952: 66

¹⁸ „Hvarska katedrala, međutim, jedina je trobrodna crkva sa trodijelno vertikalno rasčlanjenim i trolisno završenim pročeljem podignutim samo pred srednjim brodom! ...Zvonik neznatno povučen od ravnine fasade nalazi se umjesto prvog traveja sjevernog broda, a prvi travej južnog broda gotovo je sasvim negiran jer se pročelni zid ovdje (na nepravilan i nespretan način) stepenasto sužava i uvlači u perimetar crkve da bi ostao slobodan ulični prolaz između katedrale i susjednih kuća.” [IVANCEVIĆ, 1984: 74-75] Na ovaj mi je primjer usmjerio pozornost arhitekt Nikola Popić, docent na Građevinsko-arhitektonskom fakultetu u Splitu.

SL. 11. METODA STVARANJA PROČELJA PREMA JAVNOM PROSTORU: HVARSKA KATEDRALA, FOTOGRAFIJA I SKICA ODNOSA PROČELJA I PROSTORA
 FIG. 11 METHOD FOR CREATING FACADES THAT FACE PUBLIC SPACES: HVAR CATHEDRAL, PHOTOGRAPH AND SKETCH SHOWING RELATIONS BETWEEN SPACE AND THE FAÇADE

strukcije, a isti motiv primjenjuje i na pročelju plitkog volumena, ali ga rotira, tako da su sada linije međukatnih konstrukcija razapete između zabatnog zida stare kuće i pročelja nove, stvarajući taj efekt 'kopče'. Zapadno pročelje plitkog volumena nove zgrade postaje time puno, glatko, ožbukano platno perforirano samo neophodnim otvorima, dok pročelje glavnog tijela kuće cine loggie, smještene u prostoru koji je dobiven ovom gestom, dakle u prostoru unutar dubine okvira. Loggie, ovdje kao iznimka, poslije postaju ključna tema Radiceva stvaralaštva.

S obzirom na to da je okvir izbačen u odnosu na liniju fasade plitkog volumena, naglašena je činjenica da je to glavni dio zgrade, tj. da je ovdje smještena većina stanova, a da bi taj okvir ostao 'čist', neprekinut u svojoj dominantnoj horizontalnosti, kao pregrade loggia korišteni su tanki translucetni paneli od satiniranog stakla koji su, uvučeni u odnosu na liniju pročelja, gotovo dematerijalizirani. I ograda je, iz istog razloga, izrađena od tankih vertikalnih metalnih profila i kao takva maksimalno transparentna.

Sve ove projektantske odluke, kao posljedica iščitavanja konteksta, situacije u koju ulazi Radiceva kuća, u svojoj biti svode se zapravo na otkrivanje stvaralačke metode koje prisutnost Šegvić prepoznaje kao jedinstvenu arhitektonsku misao hrvatske arhitekture: „Stva-

ralačka metoda o kojoj je riječ, ne polazi od uzoraka 'stila' već od prostorne koncepcije, koja se podređuje posebnostima zadatka, jer arhitektura ostvaruje specifično ljudske prostore, pa je prema tome stvaranje tih prostora, u osnovnim linijama, nužno određeno konkretnim podacima i zahtjevima konkretnih ljudi. Baš ta njena astilska karakteristika, zbog koje ju je naša historija umjetnosti – opterećena u svojim pogledima 'stilskim' kanonima – proglasila zaostalost, a inozemna barbarskom, nama danas izgleda njena najviša vrijednost, jer nam otkriva stvaralačku metodu, koju naše vrijeme akceptira kao naj-suvremeniju.”¹⁹

Vješto ostvaren kontakt s postojećom zgradom i prostor koji ima ispred sebe daje Radicevoj zgradi gotovo karakter samostojice, pa je on oslobađa zahtjeva kosog krova te koristi ravni. Uvlačenjem prizemlja, u jednom dijelu čak i njegovim potpunim ukidanjem, ostvaruje se modernistički motiv lebdećeg volumena, a to je dodatno potencirano i obradom pročelja prizemlja u crnom kuliru.

Kasnijim dodavanjem brisoleja, koji klizu po metalnim vodilicama pričvršćenim na sam rub loggia,²⁰ ovaj koncept pomalo gubi na jačini. Naime, zatvaranjem loggia elegancija tankih horizontalnih 'lebdećih' međukatnih konstrukcija ne dolazi više toliko do izražaja,

19 ŠEGVIĆ, 1952: 66

20 Brisoleji su dodani nakon pritužbi stanara kojima je smetalo zapadno sunce, ali autorici članka nije poznato je li Radic autorski sudjelovao u ovom naknadnom dodavanju brisoleja.

21 Kuća u Ulici Domovinskog rata 62 najstarija je na kojoj su primijenjeni klizni brisoleji kao zaštita loggia (1962.); nakon toga Radic je počeo primjenjivati podizne brisoleje, dok su klizni brisoleji poslije još primijenjeni na neboterima u Spinutu (Kastelanska ul. 2, 6, 8; realizirano 1969.) i u Papandopulovoj ulici (realizirano 1974.-1979.), ali ne kao zaštita loggia.

22 GAMULIN, 1996: 12

23 Radic je uvijek nastojao otici korak dalje u smislu tehnicke inovacije, o čemu je govorio u jednom razgovoru: „Uzora nije bilo i rizik je bio velik. Raster čeličnih vodilica za klizne zaluzine fiksiran je direktno na pročeljima i omogućuje slobodno i nesmetano otjecanje kišnice.” [GAMULIN, 1996: 12]

24 Stambeno-poslovna zgrada na Branimirovoj obali (Obala kneza Branimira 2; realizirano 1968.), stambene zgrade u Papandopulovoj ulici (Papandopulova 1-28, 31, realizirano 1974.-1979.), stambeno-poslovna zgrada na Ujevićevoj poljani (Poljana Tina Ujevića bb / Zrinsko-Frankopanska 2, 2a / Svacićeva 1, 3; realizirano 1988.-1989.)

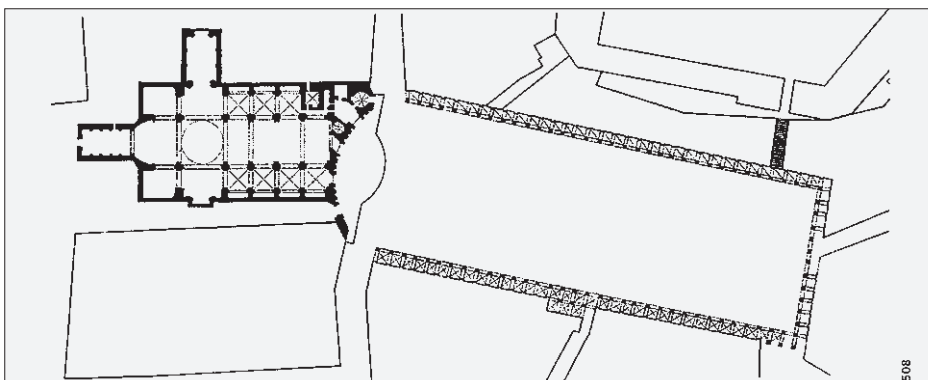
25 ŠERMAN, 2005: 46

26 Golden Lane je natjecajni projekt autora Alison i Petera Smithsona iz 1952. godine. U literaturi je vrlo značajan kao prototip zgrade galerijskog sustava u kojem pristupne galerije ne samo da zamjenjuju hodnik, već postaju i mjesta susreta, igre – 'ulice u zraku'.

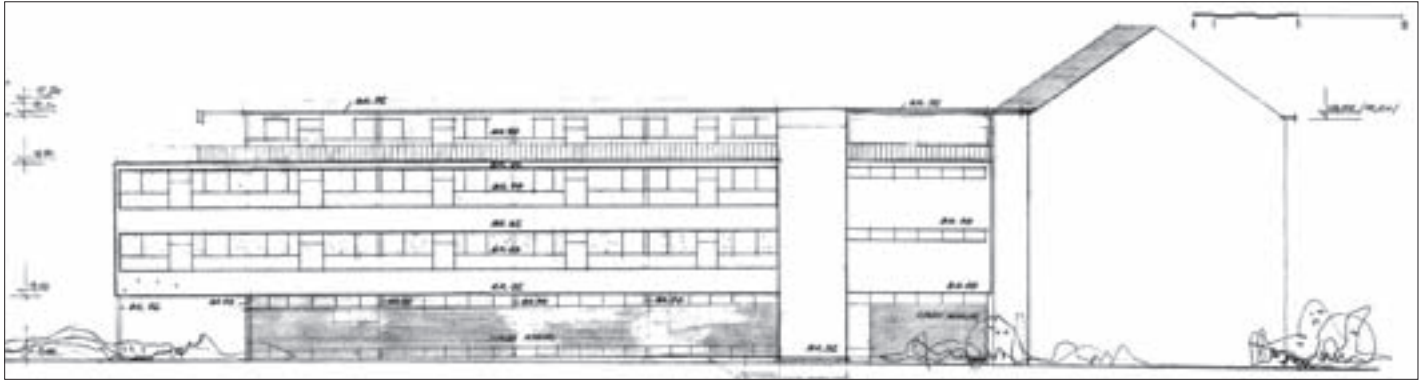
27 FRAMPTON, 1980: 296

28 Nije nužno indikativno, ali svakako treba spomenuti da ovaj koncept doživljava svoju realizaciju otprilike u isto doba kao i projekt ove kuće. Radi se o naselju Park Hill u Sheffieldu prema projektu Jacka Linna i Ivora Smitha, realiziranom 1961. [FRAMPTON, 1980: 297]

SL. 12. METODA STVARANJA PROČELJA PREMA JAVNOM PROSTORU: TLOCRT PIAZZE DUCALE I KATEDRALE, VIGEVANO
 FIG. 10 METHOD FOR CREATING FACADES THAT FACE PUBLIC SPACES: GROUND PLANS OF THE CATHEDRAL AND PIAZZA DUCALE IN VIGEVANO

SL. 13. ISTOČNO PROČELJE, IDEJNI PROJEKT, 1961.
FIG. 13 EAST FAÇADE, CONCEPTUAL DESIGN, 1961

ali postavljanjem tih brisoleja, kronološki gledano, započinje važna tema koju je Radić razvijao u svim svojim kasnijim projektima stambenih zgrada:²¹ „...zaštita lode od sunca, vjetrova, kiše i pogleda. Lođu, taj dragocjeni prostor stana, na taj je način moguće potpuno racionalno iskoristiti”.²²

Ovdje započeta priča o Radićevim brisolejima poslije će kulminirati izuzetnim oblikovnim vrijednostima kliznih žaluzina na neboderima u Špinutu²³ ili projektantskom dosjetkom podiznih brisoleja, prvi put primijenjenih na stambeno-poslovnoj zgradi na Obali kneza Branimira, a poslije u Papandopulovoj ulici i na Poljani Tina Ujevića.²⁴ Iako ove posljednje, nesumnjivo inovativne i u tehničkom i u oblikovnom i u funkcionalnom smislu, Radić nikad nije uspio službeno patentirati, danas se prepoznaju kao jedinstven i vrijedan Radićev doprinos splitskoj i hrvatskoj arhitekturi.

EUROPSKI KONTEKST I PITANJE UZORA

EUROPEAN CONTEXT AND THE QUESTION OF INSPIRATION

Kako se „hrvatski modernistički arhitektonski identitet kali i formira u dijalogu s drugim, u sruzu s internacionalnim”,²⁵ preostaje nam još da istražimo i moguće međunarodne modele. U tu svrhu čini se logičnim istražiti upravo europski kontekst istoga doba. Gene-

ralno gledajući, doba u kojem nastaje ova kuća, početak šezdesetih godina, obilježava promjena ideologije potaknuta žestokom kritikom CIAM-ovskog funkcionalizma, poteklom od Teama X koji je bio predvođen braćim parom Smithson, svojevrsnim *enfants terribles* tadašnje arhitektonske scene.

U tu je svrhu vrlo utjecajan projekt Golden Lane,²⁶ koji CIAM-ovskoj podjeli grada na zone Stanovanja, Rada, Odmora i Prijelaza suprotstavlja „fenomenološke kategorije Kuće, Ulice, Općine i Grada”.²⁷ Prototip novog stanovanja nudi alternativu izoliranoj slobodnostojećoj građevini u zelenilu, stvarajući linearno povezane zgrade ‘ulicama u zraku’ koje trebaju potaknuti socijalnu interakciju njenih stanara (sl. 17.).²⁸

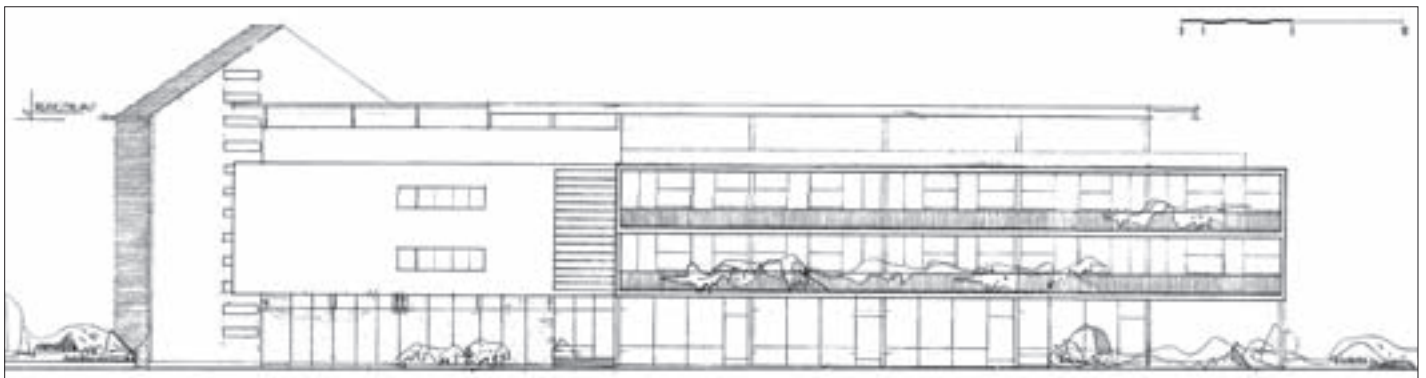
Na tom se tragu može pokušati objasniti i primjena galerijskog sustava kod kuće na broju 62. Naime, zgusnuta situacija u kojoj se našla ova kuća, sama po sebi pretpostavlja vrlo intenzivan vizualni kontakt stanara susjednih zgrada, a galerijski sustav, ovdje primijenjen, taj kontakt još dodatno intenzivira i potiče.

Štoviše, Radić ovdje ide i korak dalje pa važnost socijalne interakcije i zajedništva, toliko proklamiranog u aktualnom društvenom uređenju, stavlja ispred privatnog i ljudske potrebe za intimom. U prilog toj tezi govori činjenica da ne samo što je ovdje ‘propustio’ poslužiti se projektantskom dosjetkom, i po-

SL. 14. SJEVERNO PROČELJE BLOKA, NASTAVLJANJE NOVE ZGRADE NA POSTOJEĆU, IDEJNI PROJEKT, 1961.
FIG. 14 NORTH FAÇADE OF THE BLOCK, EXISTING BUILDING EXTENDED WITH THE NEW ONE, CONCEPTUAL DESIGN, 1961

SL. 15. ZAPADNO PROČELJE, IDEJNI PROJEKT, 1961.
FIG. 15 WEST FAÇADE, CONCEPTUAL DESIGN, 1961

SL. 16. STAMBENO-POSLOVNA ZGRADA, ULICA DOMOVINSKOG RATA 62, POGLED SA SJVEROZAPADA, FOTOGRAFIJA SADAŠNJEG STANJA

FIG. 16 RESIDENTIAL AND COMMERCIAL BUILDING, 62 DOMOVINSKOG RATA STREET, NORTH-WEST VIEW, PRESENT STATE, PHOTOGRAPH

SL. 17. ALISON I PETER SMITHSON: GOLDEN LANE, NATJECAJNI PROJEKT, 1952.

FIG. 17 ALISON AND PETER SMITHSON: GOLDEN LANE, COMPETITION ENTRY, 1952

SL. 18. LE CORBUSIER: KUĆA CITROHAN, WEISSENHOF, STUTTGART, 1927.

FIG. 18 LE CORBUSIER: CITROHAN HOUSE, WEISSENHOF, STUTTGART, 1927

dignuti razinu stanova u odnosu na galeriju,²⁹ nego ni prozore prema galeriji nije podigao iznad razine očiju, pa parapet visine oko 140 cm omogućuje pogled u stan (Sl. 13.). U idejnom projektu čak stavlja blagovaonicu uz taj zid, kao da je doslovno htio oživotvoriti slikovit izraz 'gledati jedni drugima u tanjur'.

Stanovi su to, ipak, ponajprije namijenjeni radničkoj klasi, 'škrtog' raspona 6,20 m, svi jednake površine (69 m²), uz nužne varijacije stanova u nadgrađu (Sl. 10.). Iznimka su jedino rubni stanovi, smješteni u plitkom volumenu – trostrane orijentacije, veće površine i većih raspona koji omogućuju fleksibilnost. Osim toga, zbog položaja u zgradi u njih se ne ulazi s galerije, pa imaju mnogo veći stupanj intimne od ostalih stanova.

Naime, gledajući iz današnje perspektive, manjak privatnosti kao karakteristika takvog galerijskog sustava ipak se smatra nedostatkom, što potvrđuju i mreže na galerijskim prozorima, naknadno postavljene od stanara, pa u tome smislu, nažalost, svrstava ovu zgradu u manje atraktivno stanovanje. Možda je i Radić toga bio svjestan jer u svome daljnjem bavljenju stanovanjem više nije primjenjivao galerijski princip organizacije.

Iako se koncept Golden Lanea ne može doslovno preslikati na Radićevu kuću na broju 62 – jer 'ulice u zraku' ovdje završavaju gabaritima jedne građevine, ipak – zbog mnogo manjeg mjerila, nize katnosti i suptilnog pristupa uklapanja u postojeće tkivo grada – Radić uspijeva i tamo gdje su Smithsoni podbacili.³⁰

I dok se „kolaž prototipskog naselja Golden Lane diže poput aksonometrijskog fantoma

među ruševinama Coventryja i ponovno vraća svoje autore središnjoj dilemi CIAM-a”,³¹ Radićeva kuća ovdje ulazi diskretno, dodajući još jedan sloj urbaniteta postojećoj situaciji, a postignuta socijalna interakcija, osjećaj pripadanja susjedstvu, identitet – značajke su koje koncept Golden Lanea upravo ovdje čine živim.

Uzroke projektantskih odluka koje su dovele do ovakve organizacije možda ponajprije treba tražiti u Radićevu osjećaju za mediteranski mentalitet i atmosferu nego u intenciji za realizacijom socijalističke ideologije zajedništva radničke klase ili direktnog utjecaja koncepta Smithsonovih.

Radićeve uzore zapravo treba tražiti u samim izvorima moderne. Za to je indikativno Le Corbusierovo stvaralaštvo iz predratne faze, i to ponajprije u smislu estetike i oblikovanja: betonski stupovi kružnog profila – karakteristični *pilotis*, trakasti prozori, glatko žbukano platno pročelja oslobođenog nosivosti, krovna terasa ovdje prepoznatljiva u obliku uvučenog nadgrađa, tanki metalni stu-

²⁹ O ovoj metodi postizanja višeg stupnja intimnosti na stanovima organiziranim prema galerijskom principu, kao 'projektantskoj dosjetki' kojom se poslužio arhitekt Ivan Vitić na stambenoj zgradi u Laginjinoj ulici u Zagrebu, piše Karin Šerman u članku *Kontekst, igra, znak* [ŠERMAN, 2005: 43]. Međutim, u splitskom kontekstu treba spomenuti Vitićevu stambenu nebudere u obližnjem naselju Spinut (Jobova ulica 1, 3), gdje su prilazne galerije po istom principu spuštene u odnosu na stanove, ali ovdje se otišlo još i dalje u smislu postizanja intimnosti. Naime, to su bili stanovi građeni za visoke vojne časnike, te osim glavnog stubišta i dizala postoje dodatni liftovi, koji su se nekad zaključavali, a iz kojih se moglo ući izravno u predsobije stana.

³⁰ „...no osnovna značajka Golden Lane – velik broj stanovnika u malom prostoru – i Smithsonovo vlastito prihvatanje funkcionalističkih mjerila onemogućili su rješenje koje bi moglo potaknuti takav način života”. [FRAMPTON, 1980: 297]; „...Smithsonima treba ipak priznati da su oni bili svjesni njegovih ograničenja, te su stoga izradili vrlo kritički nacrt, najkritičkiji te vrste u počecima njihove karijere. Riječ je naime o crtežu koji jasno pokazuje da se na visini iznad šestog kata gubi svaki kontakt s tlom.” [FRAMPTON, 1980: 296]

³¹ „...Kao što se to pokazalo u slučaju Coventryja razorenog bombama, kompleks Golden Lane u odnosu na kontinuitet postojećeg grada značilo isto kao i haussmanovske projekcije Le Corbusierovog plana Voisin iz 1925. godine.” [FRAMPTON, 1980: 297-298]

³² Kao komparativni primjer može poslužiti kuća Citrohan, Le Corbusierov prototip kuće za masovnu proizvodnju iz 1920. godine, koja je svoju realizaciju doživjela u naselju Weissenhof, Stuttgart, 1927. godine. Ova trokatnica – s krovnom terasom, uvučenim polikromnim prizemljem s tankim okruglim stupovima, bijelo ožbukanom fasadom glavnoga korpusa koji je perforiran trakastim otvorima – prepoznatljiva je i po industrijskom ostakljenju na južnoj fasadi, iza kojeg se nalazi dnevni boravak dvostruke visine.

³³ ŠEGVIC, 1952: 66

³⁴ Radić je uvijek isticao jednostavnost, jasnu logiku i pragmatičnost kao vodilje u projektiranju: „... Inace, autor o svome djelu može govoriti koliko god hoće, ali važnije je ono što drugi kažu. Mislim da je dovoljno kazati samo to da je oblikovni tretman i ugodaj koji postizem na pojedinih objektima primarno rezultat funkcionalnih i tehnoloških parametara.” [GAMULIN, 1966: 13]

³⁵ Prema svjedočenju arh. Nene Kezića, Šegviceva studenta, danas izvanrednog profesora na Građevinsko-arhitektonskom fakultetu u Splitu.

povi koji nose posljednju ploču terase, polikromnija (Sl. 18.).³²

Međutim, dok je Le Corbusierova primarna preokupacija tih godina i ishodišna točka stvaranja tipološki razvoj stanovanja potaknut ideološkim odmakom od akademizma 19. stoljeća, te stvaranje nove idealne slike svijeta i okvira za život modernog čovjeka, pa njegove kuće postaju poligoni za vježbanje nove arhitekture i na neki način bave se samima sobom – Radićeva kuća na broju 62, unatoč nedvojbenoj estetskoj privlačnosti, svoju najveću vrijednost ostvaruje upravo kroz bavljenje prostornim kontekstom.

Ishodišna točka ovdje je zatečena stvarnost, čime Radić nastavlja „jedinственu arhitektonsku misao naše arhitekture”, o kojoj piše Šegvić: „polazi od dane situacije..., i izdiže se svojim vlastitim novostvorenim životom”,³³ prihvaća i afirmira slojeve koje zatječe, istovremeno stvarajući nov, drugim riječima – gradi grad. Ovim karakteristikama Radićeva djelo s pravom zaslužuje da se svrsta među ona djela hrvatske arhitekture 20. stoljeća koja se nazivaju antologijskim.

ZAKLJUČAK

CONCLUSION

Kompleksnost arhitektonskog stvaralaštva Ive Radića, u naselju uz Ulicu Domovinskog rata, očigledna je kroz prisutnost nekoliko arhitektonskih tema. U prvom redu, to je tema

‘pravila i iznimke’: pravila su postavljena u vidu tipskih objekata tada proklamiranih kao najekonomičnije rješenje za problem stambene krize, dok je stambeno-poslovna zgrada na broju 62, u smislu oblikovanja i organizacije, iznimka od tako postavljenih pravila.

Detaljna analiza toga arhitektonskog djela pokazala je da ova iznimka direktno proizlazi iz specifičnosti položaja, odnosno zahtjeva stvaranja pročelja prema javnom prostoru. U vrlo nezahvalnoj prostornoj situaciji, projektantske vještine tada vrlo mladog projektanta dolaze do izražaja kroz prisutnost stvaralačke metode koju ova analiza otkriva sloj po sloj. Naime, upravo ta slojevitost sažeta u temi ‘skrivanja i otkrivanja’ najintrigantniji je element toga arhitektonskog djela. Napajan na samim izvorima moderne, u duhu corbusierovskog oblikovanja iz predratne faze, Radić na ovoj kući postiže izuzetnu estetsku vrijednost, no najveća je kvaliteta njena gradotvorna karakteristika – odnos prema kontekstu, dodatna vrijednost koju stvara u svom okolišu, te upravo zbog ovih elemenata Radićevu kuću na broju 62 treba svrstati među antologijska djela hrvatske poslijeratne arhitekture. Ipak, imajući na umu Radićevu osobnost,³⁴ čini se prikladnije zaključiti Šegvićevim riječima, koje je često znao ponavljati svojim studentima,³⁵ da bez obzira koliko mi pričali i teoretizirali o uzrocima pojedinih projektantskih odluka – kuća je, u konačnosti uvijek – ili dobra ili nije dobra, a ovo je – najjednostavnije rečeno – dobra kuća.

SL. 19. SPOJ NOVE I STARE ZGRADE, FOTOGRAFIJA, POGLED SA SJEVERA

FIG. 19 CONNECTION BETWEEN THE OLD AND NEW BUILDINGS, NORTH VIEW, PHOTOGRAPH

LITERATURA

BIBLIOGRAPHY

1. FRAMPTON, K. (1980.), *Nestalnost ideologije: CIAM i Team X, kritika i protukritika 1928-1968*, u: *Kritička povijest moderne arhitekture*, Globus nakladni zavod: 293-304, Zagreb
2. GAMULIN, M. (1996.), *Interview: Postmoderna je prošla pored mene, nisam se za njom ni osvrnuo*, „Čovjek i prostor”, 1-2 (501-502): 12-14, Zagreb
3. HERTZBERGER, H. (2000.), *Space and the Architect Lessons in Architecture 2*, 010 Publishers, Rotterdam
4. IVANČEVIĆ, R. (1984.), *Odnos procelja i prostora Hvarske katedrale i problem stilskog određenja*, „Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji”, 24: 73-97, Split
5. KALOGJERA, B. (1966.), *Stambeno naselje na Solinskoj cesti*, „URBS”, 6: 95-97, Split
6. LE CORBUSIER (1929.), *Oeuvre complete 1910-1929*, Birkhauser Publishers, Berlin
7. MUĀJACIĆ, S. (1969.), *Izgradnja Splita 1944-1969*, „URBS”, 8: 7-101, Split
8. PERKOVIĆ, L. (1957.), *Za racionalniju i socijalniju koncepciju arhitekture*, „URBS”, 11: 43-46, Split
9. ŠEGVIĆ, N. (1952.), *Arhitektonska 'moderna' u Hrvatskoj*, u: ŠEGVIĆ, N. (1992.), *Odabir eseja, polemika, studija i napisa o našoj arhitekturi* [ur. ŠTULHOFER, A.; UCHYTIĆ, A.], 66-70, Arhitektonski fakultet, Zagreb
10. ŠERMAN, K. (2005.), *Kontekst, igra, znak*, „Arhitektura”, 1 (217): 27-47, Zagreb
11. TUŠEK, D. (1996.), *Arhitektonski natjecaji u Splitu 1945-1995*, Građevinski fakultet Sveučilišta u Splitu i Društvo arhitekata Splita, Split
12. UCHYTIĆ, A.; BARIŠIĆ MARENIĆ, Z.; KAHROVIĆ, E. (2009.), *Leksikon arhitekata Atlasa hrvatske arhitekture XX. stoljeća*, Arhitektonski fakultet, Zagreb
13. VOJNOVIĆ, J. (1977.), *Racionalizacija i evolucija stambeno-komunalne izgradnje u procesima planiranja, organizacije i programiranja*, disertacija, Arhitektonski fakultet, Zagreb

IZVORI

SOURCES

DOKUMENTACIJSKI IZVOR

DOCUMENT SOURCE

1. *** (1965), *Novo stambeno naselje u Ulici žrtava fašizma*, katalog stanova, Općinski fond za stambenu izgradnju, Split [GAF-AP]

ARHIVSKI IZVORI

ARCHIVE SOURCES

1. Obiteljska ostavština arhitekta Ive Radića, ljubavnošću arhitekta Nikole Popića
2. Državni arhiv u Splitu, arhiv Urbanističkog zavoda Dalmacije, Glagoljaska 18, Split [DAS-URBS]
3. Građevinsko-arhitektonski fakultet, arhiv Kate-dre za arhitektonsko projektiranje, Matice hrvatske 15, Split [GAF-AP]

USMENI NAVODI

VERBAL SOURCES

1. Arhitekt Nikola Popić, docent na Građevinsko-arhitektonskom fakultetu u Splitu

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

- SL. 1., 8.-10., 13.-15. Obiteljska ostavština arhitekta Ive Radića
- SL. 2. KALOGJERA, 1966: 97
- SL. 3. KALOGJERA, 1966: 96
- SL. 4., 19., 16. Foto: autorica
- SL. 5. *** 1965: bez paginacije
- SL. 6. VOJNOVIĆ, 1977: 161
- SL. 7. DAS-URBS [Solinska cesta, 3252/E]
- SL. 11. (lijevo) IVANČEVIĆ, 1984: 86 (desno) IVANČEVIĆ, 1984: 77
- SL. 12. HERTZBERGER, 2000: 224
- SL. 17. ŠERMAN, 2005: 42
- SL. 18. LE CORBUSIER, 1929: 47

SAŽETAK

SUMMARY

A RESIDENTIAL AND COMMERCIAL BUILDING IN SPLIT
DESIGNED BY ARCHITECT IVO RADIĆ IN 1962

Developed in 1959-65, the Split quarter which stretches along Domovinskog rata Street, conceptually belongs to the period of concentric building sites, CIAM's town planning principles and standardized residential buildings. However, it achieved recognition with its location at the very entrance to the city and its correspondence with the existing buildings and the block like structure. The urban plan created by Berislav Kalogjera envisaged four individual high rise buildings perpendicular to the street and, in between, lower residential buildings planned as extensions to the previously built structures. By declining to continue with the formerly conceived rigid block-like structure of buildings in the urban plan, Kalodera created a transitional form between a block-like matrix and CIAM's town planning principles of free-standing structures surrounded by green spaces.

All architectural designs for the quarter were created by Ivo Radić. It was one of his first demanding assignment in architectural design and thus very important for an analysis of his work in general since it provides us with an insight into the origin of certain architectural themes that he subsequently developed thorough his entire oeuvre. Being faithful to the principles of concentric building sites, Radić created in the quarter a standardized structure, following the rules that had arisen from the operational and technical conditions of Split 2 – reinforced concrete supports brought forward to the façade, plaster, the rhythmical alternation of solid wall surfaces and strip like openings additionally emphasized with the use of colours, spatial organisation based on two apartments located next to the staircase and the spatial disposition of the apartments almost identical to Vojnović's type URBS 1.

Nevertheless, Radić accorded these structural principles with the context of the previously built structures. He respected the height of the cornice and even appropriated typological elements of the existing buildings, namely the slanted roof, balconies and orientation of apartments adjusted to the block-like structure. However, the residential and commercial building number 62, which is the topic of this paper, was an exception to the presented rules regarding both formal aspects and spatial organisation. This paper aims to find the answer to the reasons which led to that.

An analysis of the site shows that the moved road corridor made the gable of an existing building on the lot very prominent. The main task of architectural design was therefore creation of a new building whose street-facing facade could screen the gable. The paper proposes the hypothesis that the formal and spatial organisation of the building directly resulted from its specific location. An analogous architectural method can be found in historical examples such as Hvar Cathedral and the cathedral and Piazza Ducale in Vigevano. Similar to these examples, the Split building with its façade facing a public space met the requirements of building which had arisen from the logic of the city, simultaneously opposing, in a way, the expected logic of the building itself. Radić's design method, which was a reaction to the spatial context, is detected in a complex "game" of hiding and revealing. The hiding game began on the residential and commercial building number 62 with the use of the "first screen" – a new gable wall on the old building, with new openings. The previously planned light wells in apartments were unexpectedly turned into rooms.

Additionally, Radić was to place on that very narrow plot a low-rise structure which would only partially hide the gable of the existing building while, at the same time, distancing the main body of the building.

This is where hiding stopped and revealing became part of each following decision by the architect. The new gable was incompletely connected with the north facade leaving the original corner visible and pointing, thus, to a new, added element. The act of revealing is further manifested through contrasting aspects of stereometry and tectonics, evident in the form of the facades. The facade of the lower structure is almost entirely made of a solid wall perforated only with necessary openings, whereas the façade of the main body of the building was made with loggias enclosed by transparent railings and divided by translucent partitions. An open staircase appears as a fissure between these two parts. In a later building stage, corners of loggias received movable sunbreakers. These movable sunbreakers used as protection from heat and sun made a very significant architectural theme that Radić subsequently developed in all his residential buildings.

Within the European context, this residential and commercial building can be brought into relationship with the Golden Lane project developed by Peter and Alison Smithson. Similarity between the two examples can be detected in the way the buildings were organized according to the gallery system. However, this is the only thing they have in common. With a smaller scale and number of floors of the Split building, as well as with its subtle insertion into the fabric of the city, Radić succeeded where the Smithsons failed. In other words, while the Golden Lane housing prototype rises up like an axonometric phantom among the ruins of Coveny and takes its makers back to the central dilemma of CIAM, Radić's house emerges discretely, adding yet another layer of urbanity to the city. It is exactly here that the concepts of Golden Lane – social interaction, sense of attachment to neighbourhood and identity – were again brought to life.

Nevertheless, due to a lack of privacy, a further analysis of the apartments has shown that social housing is of relatively small quality, except in the case of the apartments in the north, narrow part of the building. Radić's formal approach demonstrates modernist principles: recessed or even completely missing ground-floor and "floating" appearance of the building, which is additionally enhanced with the treatment of the façade in black limestone. Aesthetic inspiration can in this case be said to come from Le Corbusier's pre-war architectural accomplishments. However, in contrast to Le Corbusier whose dominant preoccupation and the architectural starting point had been standardized development of housing, encouraged by ideological detachment from the 19th century academicism and the creation of a new ideal image of the world and a new framework for the life of the modern man which made his houses self-referential architectural explorations, Radić's building gained value through exploration of the spatial context, despite its undoubtedly aesthetic appeal.

The starting point of architectural intervention was in Split's case the previously existing urban structure whose strata Radić not only respected by also emphasised, creating at the same time a new layer, or, put differently, building a city. These features earn Radić's building a rightly deserved place among those architectural works that can be called classic accomplishments of 20th c. Croatian architecture.

SANJA MATIJEVIĆ BARČOT

BIOGRAFIJA

BIOGRAPHY

SANJA MATIJEVIĆ BARČOT, dipl.ing.arh., zaposlena je kao asistentica na Građevinsko-arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Splitu. Studij arhitekture završila je 2005. godine na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a od 2007. godine na istom fakultetu pohađa Doktorski studij „Arhitektura“.

SANJA MATIJEVIĆ BARČOT, Dipl.Eng.Arch., works as research assistant at the Faculty of Civil Engineering and Architecture, Split University. In 2005 she graduated from the Faculty of Architecture, University of Zagreb, where she has been enrolled in the doctoral programme Architecture since 2007.

